

או יאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו¹. הנה כבר דקדקתי על אמרו שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת וגו' לשון יחיד, ואחר כך אמר 'קחו עמכם' לשון רבים². גם 'קחו עמכם' צריך ביאור³. גם 'יאמרו אליו כל תשא עון' אינו מובן. גם 'ונשלמה פרים שפתינו' אין לו קישור למה שלפניו.

אמנם יבואר על פי מאמר חז"ל (קידושין מ ב) לעולם יראה האדם את עצמו חציו זכאי וחציו חייב וכו' - כאלו כל העולם תלוי עליו, שאם זכה מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, ובאם נתחייב וכו'⁴. וכן מצינו כשהתנוצץ אור אברהם אבינו ע"ה לעולם, ראה והתבונן במעשי אנשי דורו שפרקו מעליהם עול מלכות שמים, וראה שקיום העולם כולו תלוי עליו, ואז הוסיף אומץ ודבקות בהשם ושמר כל עתיו ורגעיו שיהיו שלימים בעבדות השם ונתקיים העולם בשבילו. וכן כל אדם העובד ה' צריך לראות תמיד את עצמו כאלו אין להקב"ה בעולם הזה אלא אותו לבדו, וכאלו כל העולם תלוי במעשיו, ואז על ידי זה יראה לשוב אליו יתברך ולתקן את כל אשר פגם - בכדי שיכריע את כל העולם לכף זכות. ואז הגם כי ח"ו אין מעשה כללות ישראל כראוי, הוא מקיים את העולם על ידי מעשיו, וכמו שמצינו גם כן במשה רבינו ע"ה שבשעת מעשה העגל עמד בפָּרָץ וטען שלא נאמר 'נאני ה' אלהיכם', אלא (שמות כ ב) אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ, לי אמרת ואני לא עברתי עליהם⁵. וכן ח"ו להיפך מצאנו, שאמר משה רבינו (דברים כט יז, כא) פֶּן יִשָּׁכַם שָׁרֵשׁ פְּרָה וְגו' ואחר כך וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ וְגו', שח"ו שורש אחד רע - מכריע כל העולם לכף חובה⁶.

וזהו שובה ישראל עד ה' אלהיך פירוש, שכל כך תשוב בתשובה כאלו כל העולם כולו אינו אלא עליך, ואין בעולם אלא אתה לפני השם, וה' הוא אלקיך לבד, ולכן נאמר בלשון יחיד. ואמר כי כשלת בעונך פירוש, שח"ו על ידי עונך תוכל להכשיל את כל העולם, לכן תזהר לשוב בתשובה שלימה. ואמר אחר כך שגם האנשים העוסקים בעבדות השם כל ימיהם וקמים בלילות לראש אשמורות ללמוד תורה ולשפוך שיח לפני ה', והם מתפללים בכוונה, אל ידמו בנפשם שכבר הם יוצאים ידי חובתן, רק צריך לידע ולהשים על לב כי אין צריך לומר שבשעת שהאדם עוסק בענייני העולם הזה שיוכל לפגוע בדבוריו בלשון הרע ורכילות ודברים בטלים ושקרים ודומיהן - רק שגם בשעה שעוסק בעבדות ה' ועומד להתפלל, אם ישקול בפלס מאזני שכלו כל דבוריו ומוצא שפתיו, יכיר וידע שגם אז פוגם במחשבות זרות. והגם שאין לו מחשבות זרות, יוכל להיות שיש לו איזה פניה, או שלא התפלל בדחילו ורחימו כראוי, ואז יבחין שגם הדבור שמוציא מפיו לפני השם ברוך הוא אינו ברור וצלול. ואפילו כשמקבל עליו עול מלכות שמים ואומר שמע ישראל, כשיתן אל לבו אחר כך היטב ידע שעדיין לא אמרו באמירה נכח⁷ בלי שום תערובת התפארות או פניה דקה, ואז יבוא לתכלית ההכנעה. והעצה לבוא לידי מדה זו, לשוב בתשובה על פרטי דבוריו בתורה ובתפילה - הוא ההתנדבות לצדיקי הדור והם יעוררו לבבו לתשובה האמיתית⁸.

וזהו אמרו קחו עמכם דברים ושובו אל ה' פירוש, שתשים לבך להתבונן בהדיבורים שלך בתורה או בתפילה, ולשוב בתשובה עליהם לפני ה', והעצה לבוא להתעוררות תשובה זו - הוא אמרו אליו כל, כל רומז להצדיק שנקרא 'כל' כידוע. ואמרו הוא לשון חיבור כנ"ל, כמו אימרא של בגד, שהוא תפירה המחברת הבגד, ופירוש שתחבר עצמך אל הצדיק - ואז תשא עון פירוש,

¹ הושע פרק יד: (ב) שובה ישראל עד יקחך אלהיך כי כשלת בעונך: (ג) קחו עמכם דברים ושובו אל-יקחך אמרו אליו כל-תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו:

² מאור ושמש שבת שובה: יש לדקדק בזה; א', אמרו 'עד ה' אלהיך' לשון יחיד, ומדוע ייחד את השם יתברך על איש אחד לבדו, ולמה לא נאמר אלהיכם לשון רבים.

³ דלכאורה תיבת עמכם מיותרת כמו שהקשה לעיל: א', אמרו 'קחו עמכם דברים', היה די שיאמר 'קחו דברים'.

⁴ תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד א עמוד ב: ת"ר: לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - או לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, בשביל חטא יחיד שחטא - אובד ממנו טובות הרבה. ר' אלעזר בר' שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת - או לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד כו', בשביל חטא יחיד שעשה זה - אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה.

⁵ כלומר, במה שישראל עשו את כעגל לא עברו על דבריו כיון שאמרת אנכי ה' אלקיך בלשון יחיד, והיינו שהצווי היה רק לי ולא לכל ישראל. **שמות רבה** (וילנא) פרשה מג (כי תשא): ה אמר ריב"ל בשם רשב"י פתח של תשובה פתח לו הקדוש ברוך הוא (שמות כ) אנכי ה' אלהיך בסיני למשה, בשעה שעשו ישראל העגל היה משה מפיס את האלהים ולא היה שומע לו, אמר לו אפשר שלא נעשה בהם מדת הדין על שבתלו את הדיבור, אמר משה רבון העולם כך אמרת בסיני אנכי ה' אלהיך אלהיכם לא נאמר לא לי אמרת שמא להם אמרת ואני בטלתי את הדבור אתמהא לי, הוי ויחל משה וגו', אר"ש דסכנין בשם ר' לוי לפיכך חזר וכתבה בלשון רבים (ויקרא יט) אני ה' אלהיכם, וכן בכל המצות אומר אני ה' אלהיכם ולא אמר עוד אני ה' אלהיך.

⁶ דברים פרק כט פסוק כח (נצבים): הַנִּסְתַּרְתָּ לִיקָחְךָ אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגַּלְתָּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד-עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת-קֶלֶדְךָ הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ס רביעי (שני כשהפרשות מחוברות)

רש"י: (כח) הנסתרת לה' אלהינו - ואם תאמרו מה בידינו לעשות, **אתה מעניש את הרבים על הרהורי היחיד, שנאמר (פסוק יז) פן יש בכם איש וגו', ואחר כך (פסוק כא) וראו את מכות הארץ היא,** והלא אין אדם יודע טמונתיו של חבירו, אין אני מעניש אתכם על הנסתרות, שהן לה' אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות, לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם יענשו את הרבים. נקוד על לנו ולבנינו, לדרוש, שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה: **כלי יקר** דברים פרק כח פסוק טו (כי תבוא): שאפילו יחיד החוטא מסבב קללה אל הכלל, כמו שנאמר (דברים כט יז - - כא) פן יש בכם איש או אשה וכו', וכתב וראו את מכות הארץ, שמע מינה שרבים ישאו עוון היחיד כמו שהיה במעשה של עכן (יהושע פרק ז). לכך נאמר ואם לא תשמע, שאפילו יחיד שלא ישמע גורם מכות לרבים והם המכות הכלליות הנזכרים בפרשה:

⁷ מאור ושמש במדבר רמזי רות: שני בחינת צדיקים יש; יש צדיק אשר הוא מתחזק בצדקו תמיד והוא באמת צדיק גמור, אבל אינו דבוק בתשובה, שמכיר את עצמו שהוא צדיק - וזה אינו יכול להמשיך ולהדריך נערי בני ישראל שיתקנו מעשיהם בתשובה, מחמת שהוא עצמו אינו דבוק בתשובה. ויש צדיק יותר גבוה, שאפילו על מעשיו הטובים הוא ממשמש אותם אם הם ברור וצלול בלתי לה' לְבַדּוּ בלא שום פניה אחרת, ותמיד הוא דבוק בתשובה, שמא עשה אחת מהמצות באיזה פניה אפילו דקה מן הדקה

⁸ דגל מחנה אפרים ויקרא פרשת שמini: והנה אא"ז זללה"ה אמר שעיקר תיקוני התשובה אי אפשר בלא הצדיק רק על ידו יוכל להתעלות ואדם הראשון לא היה יכול לתקן כי אם באבות הקדושים כנודע,

שיתנשאו ויעמדו לנגד עיניך כל פרטי העבירות, והקלות ידמו לך כגדולות וגבוהות, ותשוב עליהם בתשובה⁹. וקח טוב פירוש שעל ידי זה תקח לעצמך הכנעה, וטוב הוא רומז לקטנות והכנעה, שהוא מספר קטן של שם הוי"ה ברוך הוא¹⁰, ואז תשיג לבוא לידי שלימות. וזהו ונשלמה פרים שפתינו - שתהיה עבודתך זכה בלי פניה, כמו שאין בבהמה בקולה שום פניה, וכמאמר חז"ל (חולין ה ב) על פסוק (תהלים לו ז) אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה' - אלו בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם הראשון, ומשימין עצמם כבהמה¹¹.

⁹ מאור ושמש שבת שובה: וזהו מאמר הכתוב אמרו אליו כל, כל רומז לצדיק כידוע, ואמרו לשון אימרא ושפה, פירוש שתדבק אל הצדיק כמו שפה שמחובר לבגד, ואז תשא עון - שתשוב בתשובה, וישא עונך

¹⁰ טוב הוא מספר קטן של שם הוי"ה (17) ומספר קטן רומז על הכנעה ושפלות

¹¹ והנה אמרו חז"ל (חולין ה ב) על פסוק (תהלים לו ז) אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה' - אלו בני אדם שהן ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה. וביאור הדבר, שכמו שהבהמה אין בצעקתה שום פניה וכוונת גיאות להעדר שכלה - כמו כן יהיה עובד ה', שלא יהיה בתפילתו ועבודתו שום פניה